

на актуальність цієї проблеми та вимагають відповідного захисту прав та свобод засуджених як з боку суспільства, так і з боку держави, та потребує від них її відповідного вирішення.

**Сметаніна Н.В.,
НУ "Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого",
аспірантка кафедри кримінології і
кримінально-виконавчого права**

ВИЗНАЧЕННЯ "ЦІНИ" ЗЛОЧИННОСТІ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У сучасному суспільстві проблема дослідження злочинності є однією з найактуальніших, є важливим об'єктом вивчення у кримінологічній науці.

Злочинність визнають мегапроблемою функціонування людського суспільства, людської цивілізації. Ця проблема набуває характеру ключової загрози національній безпеці в силу закладеного в неї прагнення до насильства, знищення, деформації основних соціальних цінностей, відносин, державних і суспільних інститутів. Злочинність робить неможливим прогресивний розвиток особистості, суспільства і держави.

Багатогранність, складна структура злочинності зумовлює значне коло пов'язаних із нею кримінологічних питань. Одним із таких питань є аналіз категорії "ціна" злочинності.

За даними Департаменту інформаційних технологій МВС України у 2007 році було зареєстровано 401293 злочинів, у 2008 році – 384424, у 2009 році – 434678, у 2010 році – 500902 і у 2011 році – 515833 злочинів. Отже, починаючи з 2009 року, спостерігаємо збільшення динаміки злочинності і відповідно зростання її "ціни".

Від злочинних посягань у 2007 році загинуло 9800 осіб, у 2008 – 8656 осіб, у 2009 – 6590 осіб, у 2010 – 6077 осіб і у 2011 році – 6426 осіб. Лише за останні п'ять років у нашій державі внаслідок злочинних діянь загинуло 37549 осіб (!). Держава зазнала значних втрат, що мають незворотній характер.

У звичайному розумінні ціна є грошовим виразом вартості товару, платою, а у переносному значенні цінністю, значенням чого-небудь, певною роллю.

"Ціна" ж злочинності у кримінології є ключовим елементом характеристики самої злочинності та складовою інформаційної моделі злочинності. А за влучним висловом відомого кримінолога В.В. Лунєєва, важливо не стільки знати все, скільки знати всьому точну ціну. Учений зазначає, що головна трагедійність нашого

стану полягає в тому, що ми точно не знаємо реального узагальненого обсягу злочинності, не знаємо її повних соціальних та економічних наслідків, не знаємо дійсної ефективності боротьби зі злочинністю, не знаємо у що вона у цілому обходиться нашій країні і не маємо адекватного прогнозу її можливого розвитку. При першому обережному оціночному наближенні до економічної ціни злочинності вона є колосальною. А "бюджет" існуючої злочинності досить часто порівнюють з бюджетом країни.

Учені Л.В. Кондратюк і В.С. Овчинський аналізуючи "ціну" злочинності поділяють це поняття на "ціну" кримінальної експансії, "ціну" кримінальної агресії і "ціну" кримінального обману. При розрахунку "ціни" кримінальної експансії учені пропонують враховувати суму приватних втрат і економічні втрати суспільства. Досить цікавим є і аналіз поняття "ціна" життя при аналізі "ціни" злочинності, його учені співвідносять із віком людини, доводячи, що з плином часу цінність життя знижується. Звичайно ж такі положення слід вважати дискусійними.

"Ціна" злочинності дає уявлення про обсяг і характер прямого і непрямого збитку, суспільно небезпечних наслідків, яких завдає злочинність суспільству (із перерахунком збитку на матеріально-грошові витрати). Прямий збиток майнового (матеріального) характеру обчислюється у грошовому виразі. Сюди належать кількість летальних наслідків, настання інвалідності потерпілих, виплати їм за лікарняними листками, додаткові витрати на їх лікування, страхові виплати, проведення психологічної реабілітації. До непрямого збитку від злочинності належать кошти, що витрачаються державою на боротьбу зі злочинністю, і вартісний вираз її негативних соціальних наслідків (дезорганізація сім'ї, зниження продуктивності праці, додаткове навантаження на інститути соціалізації і ресоціалізації тощо), утримання правоохоронної системи, різноманітних охоронних, фіскально-ревізійних структур, витрати на навчання і підвищення кваліфікації співробітників правоохоронних органів, вартість захисних систем, матеріальні витрати, пов'язані із розслідуванням і розглядом кримінальних справ.

Важливо класифікувати соціальні наслідки злочинів за ознаками змісту шкоди, об'єкту кримінально-правової охорони, тяжкості наслідків, часу настання суспільно небезпечних наслідків, наслідків злочину як фактору, що породжує нове порушення кримінально-правової охорони, сфери життєдіяльності, у якій відбулось нанесення шкоди.

Вважаємо, що прямий збиток від злочинності має бути поділений на прямий збиток матеріального характеру і прямий збиток особистого характеру. Особливо складні для визначення і

підрахунку наслідків злочину, що вчинені щодо окремої особи. Можливо підрахувати витрати на лікування і лікарські засоби людини, що стала жертвою злочину (прямий матеріальний збиток), але складно, навіть неможливо визначити моральні і психологічні втрати, образу честі і гідності, зміну ставлення особи до навколишнього середовища і самої себе після вчиненого злочину (прямий особистий збиток). До того ж різні люди неоднаково переживають наслідки злочину, особливо моральне і психологічне напруження зростає, коли мова йде про вбивства, нанесення шкоди здоров'ю, зґвалтування і т.д. Л.І. Романова досліджуючи феномен наркозлочинності зазначає, що виміряти і оцінити у грошовому вираженні всі наслідки шкоди, що настає у результаті розповсюдження у суспільстві захворювання наркоманією надзвичайно складно, наслідки розтягнуті у часі і стають очевидними лише у майбутньому, коли виправити становище неможливо.

Соціальні наслідки злочинів живуть набагато довше, ніж самі злочини. Вони мають деструктивний вплив на суспільство, руйнують різноманітні сфери життя і діяльності людей.

До "ціни" злочинності слід включати і витрати на утримання всієї пенітенціарної (кримінально-виконавчої) системи. Відповідно до Закону України "Про Державний бюджет України на 2010 рік" видатки на утримання Державної пенітенціарної служби України у 2010 році склали 2 292 158,1 тис. грн., а вже у 2011 році було витрачено 2 598 531,2 тис. грн.

Аналітики групи World Federation, що виконує замовлення ООН, під "ціною" злочинності розуміють сукупні активи злочинних організацій.

Визначення "ціни" злочинності вимагає оновленого методологічного обґрунтування, формування нових підходів до розуміння явища злочинності, можливості її кількісно-якісного вимірювання і визначення реальної (а не лише зареєстрованої злочинності), визначення категорії "ціна" злочинності, вдосконалення методів розрахунку "ціни" конкретних злочинів із врахуванням досвіду транснаціонального законодавства. Знання реальної "ціни" злочинності необхідне, воно допоможе в оцінці стану злочинності, розробці ефективних засобів боротьби зі злочинністю і дозволить проводити адекватний прогноз її розвитку, а отже і своєчасного реагування суспільства на виклики злочинності.